

Stefano Massini

PROJEKT MANHATTAN

PP

DIVADLO
POD PALMOVKOU

Stefano Massini

PROJEKT MANHATTAN

První premiéra 78. divadelní sezony 2025/2026

Premiéra 19. 9. 2025 ve Velkém sále Divadla pod Palmovkou

Divadlo pod Palmovkou je divadelní scénou hlavního města Prahy.

Autor hry: Stefano Massini

Překlad: Marina Feltlová

Režie, hudba, video content: Michal Lang

Dramaturgie: Lenka Veverková

Pohybová spolupráce, asistentka režie: Martina Krátká

Výprava: Mirek Kaczmarek

Produkce: Markéta Benčová

OSOBY A OBSAZENÍ

J. Robert Oppenheimer: Jan Teplý

Leó Szilárd: Michal Lurie

Jenö Wigner: Jaroslav Blažek

Vannevar Bush: Teodor Dlugoš

Edward Teller: Tomáš Vardan

Alexander Sachs: Martin Němec

Paul Erdős: Šimon Holíš

Vypravěčka 1: Lucie Michálková

Vypravěčka 2: Kateřina Hrdinová

Vypravěčka 3: Martina Krátká

Vedlejší postavy

Speedy Serber, asistent Oppenheimera: Šimon Holíš

Milenec, muž na WC: Ondřej Vaněk

Jean Tatlock, první láska Oppenheimera: Kateřina Hrdinová

Bianca, Sekretářka v Bílém domě, Učitel Nathan, Plukovník Adamson: Lucie Michálková

Šuročka, Matka Wignera, Lyman Briggs, Otec Oppenheimera: Martina Krátká

Klára, řidič, Kapitán Hoover, Jean Tatlock: Kateřina Hrdinová

Rektor: Teodor Dlugoš

Uklízeč, Celník, otec Szilárda: Martin Němec

Prorok Abrahám: Jaroslav Blažek

Prorok Nahum: Tomáš Vardan

Prorok Eliáš, Paul Dirac: Michal Lurie

Představení řídí: Ondřej Vaněk

Text sleduje: Václav Vostarek

ZA SCÉNOU

Dekoraci vyrobili: Centrum reklamy, Ing. Petr Vaňáč

Šéf UTP: Libor Michvocík

Garderoba: Ilona Hoferová, Eva Staňková, Stěpanka Čechová, Hana Rohlederová

Světla: David Šiman, Ivo Cilich

Videooperátor: David Šourek

Zvuk: Martin Med, Daniel Škrášek, Štěpán Malík

Rekvizity: Vendula Šestáková

Masky a vlásenky: Vladimíra Brabcová, Elen Burianová

Jevištní mistr: Miroslav Hora

Jevištní technika: Jaroslav Grus, Vladimír Vilda, Michal Bořický, Tomáš Bukovský,

Jan Procházka, Kristián Kazický, Ladislav Peroutka, Adam Horáček

Jan Teplý

Martina Krátká, Kateřina Hrdinová, Jan Teplý, Lucie Michálková

Lucie Michálková, Jaroslav Blažek, Tomáš Vardan, Michal Lurie,
Jan Teplý, Šimon Holíš, Teodor Dluhoš

STEFANO MASSINI

AUTOR HRY

Stefano Massini vyrostl na okraji Florencie v katolické rodině, ale jeho dětství se v lecčems vymykalo. Když byl malý, jeho otec zachránil život svému kolegovi, Renzu Servimu, jenž přímo na pracovišti prodělal infarkt. Aby Servi, člen malé židovské komunity ve Florencii, Massiniho otci poděkoval, nabídl pro jeho syna místo na základní škole, již vedla místní židovská komunita a kde Serviho žena učila. Ve škole se mluvilo anglicky a chodily tam děti britských a amerických Židů, kteří tehdy ve Florencii žili.

Čtyři roky tak Massini trávil dopoledne v klasické italské škole, odpoledne pak v židovské škole, kde se učil nejen angličtinu, ale i hebrejským tradicím, svátkům a zvykům. V tomto prostředí se také poprvé setkal s divadlem: Otcovi židovští přátelé byli amatérští herci a s oblibou inscenovali hry v dialektu, jenž míchal italštinu s hebrejštinou. Massiniho vztah k divadlu i k jazyku se tak formoval mezi dvěma náboženstvími, dvěma jazyky, dvěma způsoby, jak vyprávět příběhy.

Po univerzitě nejprve působil jako herec a divadelní režisér, ale brzy začal psát vlastní hry. Okamžitě si získal pozornost a uznání: nejen pro svůj styl psaní, ale především díky neobvyklému výběru témat, která ho odlišovala od většiny italských autorů zabývajících se spíše lokálními nebo tradičními příběhy. Za své texty obdržel v Itálii řadu prestižních literárních ocenění, například v roce 2013 byl oceněn zvláštní cenou Premio Ubu za dosavadní přínos italské současné dramatiky.

Zkušenosti s divadelní režii začal získávat jako asistent slavného režiséra Luky Ronconiho, v letech 2015–2020 byl uměleckým poradcem a hlavním dramaturgem Piccolo Teatro v Miláně. V roce 2022 získal pět cen Tony (z celkového počtu osmi nominací) za trilogii *Dynastie Lehman Brothers*. Od letošního roku je uměleckým ředitelem Teatro Nazionale della Toscana.

V jeho dramatech často ožívají události a postavy, které mají svůj reálný předobraz: malíř Vincent van Gogh (*Ohlušující pach bílé*), zavražděná ruská novinářka Anna Politkovská (*Nepřevychovatelná žena*), spisovatel Franz Kafka (*Konec šavuotu*), Donald Trump (*Donald*)... V dalších textech se zabývá například psychoanalýzou (*Freud aneb Výklad snů*), otázkami víry (*Věřím a nenávidím*) nebo celosvětovou hospodářskou krizí (*Dynastie Lehman Brothers*).

MARINA FELTLOVÁ

PŘEKLADATELKA

Narodila se do česko-italské rodiny a do svých devíti let vyrůstala v Bologni. Po absolvování Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (filologie ruštiny-litevština) se živila jako novinářka a překladatelka z italštiny, ruštiny a angličtiny. Od roku 2000 pracuje pro Český rozhlas, nejdříve jako redaktorka ruské redakce zahraničního vysílání Radia Praha, poté jako redaktorka kulturní publicistiky stanice Vltava se specializací na divadlo a tanec, od roku 2017 jako slovesná dramaturgyně Tvůrčí skupiny Literatura, drama a zábava. Překládá uměleckou prózu a drama, např. Davide Enia: *Jako v nebi, tak i na zemi*; Donatella di Pietrantonio: *Navrátilka, Návrat do Borga Sud*; Michela Murgiová: *Accabadora*, Ascanio Celestini: *Černá ovce*, Dario Fo: *Polomyšín, Svatý komediant František*; Luigi Pirandello: čtyři dramata z výboru Hry I a II; Edoardo Erba: *Newyorský maraton, Pstruží*; Vittorio Franceschi: *Úsměv Dafné*, Mario Gelardi: *Zlomatka* aj.

LENKA VEVERKOVÁ

DRAMATURGYNĚ

Vystudovala DAMU, Katedru teorie a kritiky. Deset let působila jako slovesná dramaturgyně Českého rozhlasu, kde připravila například tituly *Přelet nad kukaččím hnízdem*, *Big Sur*, *Válka Roseových*, *Winton nebyl sám*, *Misery nesmí zemřít* a mnohé další. Je dramaturgyní podcastů *Lyžák*, *Odcizení* a *Hackerka* a autorkou rozhlasových dramatizací knih *Spalovač mrtvol*, *Už zase skáču přes kaluže*, *Hlavní přelíčení* a *Pan Theodor Mundstock*. Napsala scénář k novo-cirkusové inscenaci *Národní sbírka zlovyků* (režie Tomáš Dianiška) a divadelní adaptaci knihy Irvina Welshe *Noční můry s čápem marabu* (režie Tomáš Ráliš). Je také spoluautorkou audioseriálu *Sněženky a gangsteři* (režie Tomáš Dianiška). Je spoluautorkou divadelních her uváděných v Divadle pod Palmovkou *Noc zlomených nehtů* (režie Tomáš Dianiška) a *Příliš krátká telomera* (režie Jan Mikulášek).

MICHAL LANG

REŽISÉR, AUTOR HUDBY A VIDEO PROJEKCIÍ

Narodil se v Praze, ale dětství prožil na severní Moravě. V roce 1989 byl přijat ke studiu oboru režie na Divadelní fakultu AMU do ročníku prof. J. Vostrého. Ještě v době studií spolupracoval s A studiem Rubín (mj. zde uvedl hru L. Lagronové *Antilopa*) a poté společně se svými ročníkovými kolegy v roce 1993 nastoupil do Činoherního studia v Ústí nad Labem. V dalších letech spolupracoval jako režisér i s mnoha dalšími divadly. Za všechny jmenujme Divadlo Labyrint, pražský Činoherní klub či Divadlo v Celetné. Důležité pro Michala Langa bylo angažmá ve Švandově divadle na Smíchově mezi lety 2002–2010, kde režíroval několik úspěšných inscenací – např. Molièrovu komedii *Škola pro ženy* (spolu s D. Hrbkem, 2005), hru A. P. Čechova *Strýček Váňa* aj. Premiéru zde měly i tři Langovy autorské inscenace: *Hadí klubko* (2003; v roce 2018 bylo uvedeno také v Hrvatsko narodno kazalište v chorvatském Varaždinu), *Dávníkové* (2008) a divadelní adaptace knihy R. Denemarkové *Peníze od Hitlera* (2010). Inscenace Michala Langa mohli vidět i diváci v Národním divadle moravskoslezském, v Komorní scéně Aréna, v Jihočeském divadle v Českých Budějovicích, v Moravském divadle Olomouc, v Horáckém divadle Jihlava a v Národním divadle v Brně. Spolupracoval též s divadly v zahraničí – v polském divadle Teatr H. Modrzejewskiej w Legnicy uvedl komedii J. Forda *Škoda, že byla děvka* (1999) a v univerzitním divadle Loyola Marymount University v Los Angeles režíroval hru C. Churchill *Cloud Nine* (2007).

Od 1. 9. 2013 je ředitelem a uměleckým šéfem Divadla pod Palmovkou, kam přišel z libereckého Divadla F. X. Šaldy, kde byl od roku 2011 uměleckým šéfem činohry. Jako režisér v Divadle pod Palmovkou připravil inscenace Lorcova básnického dramatu *Krvavá svatba* a hry M. Normana, T. Stopparda a L. Halla *Zamilovaný Shakespeare*, Shakespeareovy hry *Zkrocení zlé ženy* a dramaturgie *Roku na vsi bratří Mrštíků*. Dále zde uvedl vlastní adaptace Goldoniho *Poprasku na laguně*, Shakespeareova *Othella*, Molièrova *Dona Juana*, Shakespeareovy hry *Sen noc svatojánské*, *U Kočičí bažiny* irské autorky M. Carr a *Pygmaliona* G. B. Shawa. V roce 2019 měla v Divadle pod Palmovkou světovou premiéru Langova autorská hra *Happy Chicken cz – drůběží farma*. V české premiéře v Divadle pod Palmovkou inscenoval hru Doroty Masłowské *Dva ubohý Rumuni, co mluvěj polsky*, černou komedii J. Hodge *Spolupracovníci*, dramaturgii románu J. Littella *Laskavé bohyně*, dramaturgii románu G. Flauberta *Paní Bovaryová* a vlastní dramaturgii románu K. Tučkové *Žitkovské bohyně*. V roce 2022 měl světovou premiéru film *Vidět Salisbury* režírovaný Michalem Langem podle divadelní hry V. Šenderoviče.

Byl také členem několika rockových kapel a je autorem scénické hudby k mnoha svým inscenacím. Pod jeho vedením získalo Divadlo pod Palmovkou prestižní ocenění české divadelní kritiky Divadlo roku 2018 a řadu dalších prestižních ocenění.

MIREK KACZMAREK

VÝPRAVA

Scénograf, kostýmní výtvarník, light designér a multimediální umělec. Absolvoval katedru multimediální komunikace na Akademii výtvarných umění v polské Poznani. Debutoval v roce 2002 a od té doby vytvořil scénografické návrhy pro bezmála 300 divadelních inscenací. Své práce prezentoval také na samostatných i skupinových výstavách, mimo jiné v Poznani, Łodzi, Varšavě, Gdaňsku, Bonnu, Stuttgartu a Frankfurtu.

Spolupracuje s nejvýznamnějšími režiséry současného polského divadla (Jan Kłata, Ewelina Marciniak, Marcin Liber), působí nebo působil v řadě polských divadel – v Krakově, Varšavě, Vratislavi, Gdaňsku a v Poznani – a dále pak v divadle Thalia v Hamburku, v Deutsches Theatre v Berlíně, v Národním divadle a v Městském divadle v Reykjavíku a v divadle v Mannheimu. Pro švýcarské Bühnen Bern navrhl scénu k prvním třem dílům slavného operního cyklu Richarda Wagnera *Prsten Nibelungův* (*Siegfried* v režii významné polské režisérky E. Marciniak měl premiéru v dubnu 2024). Aktuálně připravuje i čtvrtý díl – *Soumrak bohů*.

V roce 2018 debutoval také jako režisér v Divadle Jerzego Szaniawskiego ve Wałbrzychu, kde vytvořil inscenaci *Ausgang*, která ikonograficky vycházela ze slavného komiksu Arta Spiegelmana *Maus: Příběh očitého svědka*. Dalšími jeho režiiemi byla polská premiéra hry Denise Kellyho *Holky a kluci* v Teatru Nowym v Krakově a *Ameri Cane* na motivy básní Charlese Bukowského v Divadle Julia Slowackiego v Krakově.

Mirek Kaczmarek byl také autorem návrhu expozice polského pavilonu na 11. pražském Quadriennale scénografie a divadelní architektury v Praze v roce 2007. Je držitelem mnoha divadelních ocenění. V roce 2012 byl nominován na prestižní kulturní cenu Paszport Polityki v oblasti divadla.

V České republice se poprvé představil v roce 2019, kdy navrhl scénografii a kostýmy pro inscenaci *Faust* režiséra Jana Klaty v Divadle pod Palmovkou. Následovala jeho spolupráce s režisérem Michalem Langem, v rámci které navrhl scénu a kostýmy pro inscenace Divadla pod Palmovkou *Zkrocení zlé ženy* (2021), *Sen noci svatojánské* (2023) a *U Kočičí bažiny* (2024) a pro inscenaci uvedenou v Národním divadle *Brno Nebesa* (2022).

Jan Teplý

Jaroslav Blažek, Tomáš Vardan, Michal Lurie, Šimon Holíš

Kateřina Hrdinová, Jan Teplý

Jaroslav Blažek, Martin Němec, Šimon Holíš, Tomáš Vardan

Jan Teplý

Lucie Michálková, Kateřina Hrdinová, Martina Krátká

MASSINI – MISTR RYTMIZOVANÝCH VYPRÁVĚNÍ SE STRHUJÍCÍ DYNAMIKOU

Hry Stefana Massiniho se vyznačují netradiční formou epických balad. Nejde o klasické divadelní hry se scénickými poznámkami a přesně určenými replikami, ale spíše o rytmizované vyprávění, kde se střídají verše, próza a přímá řeč. Vzniká tak text, který se v jednu chvíli blíží baladě, jindy zase dynamickému scénáři s rychlým střihem. Massini zároveň nechává inscenátorům značnou volnost. Jeho texty nejsou předepsaným scénářem, ale otevřeným materiálem, jenž si každé divadlo musí přetvořit podle vlastního inscenačního klíče.

Jeho styl je hravý, svižný a plný energie. Má smysl pro humor a skvělý cit pro rytmus a tempo, čímž drží diváka v neustálé pozornosti. Jeho vyprávění je velmi proměnlivé: někdy plynulé, jindy ostře stříhové. Dramatické momenty se střídají s ironickými glosami a filozofickými zamyšleními, jazyk přeskakuje mezi rytmizovaným opakováním, delšími monology a epickým vyprávěním. Občas se proud vyprávění na chvíli zastaví a dá prostor dialogu, jen aby se o chvíli později zase rozběhl naplno.

Massiniho výjimečnost spočívá jak ve vypravěčské dovednosti, tak především v tom, jak skrze jednotlivce vypráví příběh celé společnosti. Ať už píše o bankéřích nebo vědcích, vždy míří k jádru: co znamená být člověkem tváří v tvář systému, historii nebo vlastnímu svědomí? Konkrétní dějinné pozadí nikdy neslouží jen jako kulisa, ale jako živý, tepající rámec, jenž se skládá postupně, obraz po obraze, tón po tónu. Důraz klade na člověka, na jeho emoce, jeho rozhodnutí, jeho osud. Tím se i monumentální historické události stávají osobními a naléhavými.

Projekt Manhattan v tomto smyslu není jen příběhem o sestrojení atomové bomby. Je především o těch, kteří za tímto vynálezem stojí. O lidech postavených před mimořádná rozhodnutí a jejich vinu, pochybnosti a odhodlání.

Martin Němec

Kateřina Hrdinová, Martina Krátká, Jaroslav Blažek, Martin Němec,
Šimon Holíš, Tomáš Vardan, Michal Lurie

Kateřina Hrdinová, Jan Teplý, Teodor Dlugoš

ŽÁDNOU UČEBNICI FYZIKY JSEM SI NENASTUDOVALA, ANI JSEM SE NEZAČALA UČIT JIDIŠ

Čtyři otázky pro překladatelku Marinu Feltlovou

***Projekt Manhattan* není první hra, kterou jste od Stefana Massiniho překládala. Změnil se nějak v průběhu let jeho styl psaní? V čem je podle vás tento autor výjimečný?**

Stefano Massini je velmi plodný autor, který začal poměrně záhy, už od svých třiceti let, sbírat různé divadelní a literární ceny. Styl jeho psaní se v průběhu času skutečně měnil. Jeho první dramatické texty měly tradičnější formu, kdy jednotlivé postavy pronášely konkrétní repliky, postupně ale začal tíhnout víc k narativnímu divadlu, mnohé jeho hry připomínají spíš rytmizované vyprávění, které kromě dialogických pasáží nemá konkrétní postavy. S mnoha svými texty vystupuje jako herec, stojí sám na jevišti a pronáší je jako monolog, doprovází ho třeba jen jeden muzikant, přitom dokáže takto vyprodat obrovské sály.

Massini při psaní často vychází z historických událostí a skutečných postav, ale jeho texty působí spíš jako proud vyprávění než rekonstrukce reality. Jak podle vás s fakty pracuje, aby fungovaly jako dramatický materiál?

Na začátku každého textu je silný autorův zájem o dané téma. I když se vrací do historie, zajímají ho odpovědi na aktuální otázky, prostřednictvím minulosti se snaží pochopit současnost. Tak tomu bylo i v případě jedné z jeho nejúspěšnějších her, trilogie *Lehman Brothers*. Jak sám přiznal, nikdy ho ekonomické rubriky v novinách nezajímaly, ale když v roce 2008 došlo k celosvětové finanční krizi, začal se pít po tom, jak to celé začalo, proč k té situaci vůbec

došlo. A tak vznikla hra o historii rodu slavných bankéřů, kteří se z chudých přistěhovalců stali jedněmi z nejbohatších mužů světa, a nakonec, po několika generacích, o vše přišli. Dlouhé roky se zajímal o Sigmunda Freuda a jeho psychoanalýzu, díky tomu napsal hru *Výklad snů*. Drama *Věřím a nenávidím* vzniklo v souvislosti s teroristickými útoky a silícím napětím mezi muslimským, židovským a křesťanským světem. Massiniho zajímají i výrazné nebo něčím výjimečné postavy, jako byl malíř Vincent van Gogh (*Ohlušující pach bílé*), zavražděná ruská novinářka Anna Politkovská (*Nepřevychovatelná žena*) nebo spisovatel Franz Kafka (*Konec šavuotu*). Podobně tomu bylo i v případě Roberta Oppenheimera a vynálezu atomové bomby. Pokaždé si dané téma pečlivě nastuduje a při psaní textu kombinuje realitu s fikcí tak, aby výsledný dramatický tvar byl současně autentický i zábavný.

V *Projektu Manhattan* Massini pracuje s velkým množstvím fyzikálních pojmů, s jidiš a maďarštinou, popisuje různé historické události... Měla jste potřebu se víc ponořit do historických a vědeckých souvislostí? Jak jste hledala rovnováhu mezi přesností a srozumitelností?

Přiznám se, že jsem si kvůli překladu nenastudovala žádnou učebnici nukleární fyziky, ani jsem se nezačala učit jidiš, ale příslušné pasáže jsem konzultovala s odborníky. Massini tam má třeba rozhovor dvou vědců, kteří lidské city, vnitřní strádání, nešťastnou lásku převádějí na fyzikální rovnice. Každá myšlenka nebo vzpomínka podle nich má svou vlastní energii, a když se tyto energie pohybují, vyvolají uvnitř člověka elektromagnetickou vlnu, kterou nazýváme bolestí... I když jsou takové paralely z vědeckého hlediska absurdní, potřebovala jsem si ověřit, jestli podobné dedukce sedí a jestli to správně formuluju. Konzultovala jsem to tedy s jedním fyzikem. Maďarské a jidiš výrazy jsem si taky ověřovala u znalců.

Proč podle vás Massini vypráví o současných tématech skrze minulost? Co mu ten historický odstup umožňuje říct?

Asi není třeba opakovat známý výrok o tom, že kdo nezná svou minulost, je odsouzen ji opakovat... Nejde jen o dějiny, podstata člověka zůstává stejná. Dnes, tak jako před staletími, lidé po něčem touží, o něco usilují, jsou ochotni tomu něco obětovat, a třebaže se okolnosti, možnosti a prostředky, jakými toho dosahují, mění, to hlavní zůstává stejné: Každý nese odpovědnost za své skutky a je jen na něm, jaké si určí priority, jak se vypořádá se svým svědomím a morálními hodnotami.

PROJEKT MANHATTAN: ÚSVIT ATOMOVÉHO VĚKU

Za druhé světové války vznikl největší tajný vědecký program všech dob. Projekt Manhattan spojil tisíce vědců, inženýrů i dělníků, stál miliardy dolarů. Cílem bylo porazit Hitlera a ukončit válku, výsledek ale proměnil celé dvacáté století a odstartoval éru atomového věku. Vznik atomové bomby přinesl nejen mírové využití jádra v energetice a medicíně, ale také hrozbu totální války. Právě tehdy věda získala moc zničit celé lidstvo.

Zrození tajného projektu

Myšlenka na využití štěpení atomu k vojenským účelům se objevila už na konci 30. let. Hitler při okupaci Československa získal kontrolu nad uranovými doly v Jáchymově a nařídil svým vědcům stavět reaktory a zkoumat jadernou energii. Obavy z německého jaderného programu vedly v létě 1939 maďarského fyzika Lea Szilárda k sepsání varovného dopisu prezidentu Rooseveltovi. Aby měl dopis váhu, požádal o podpis i nejznámějšího vědce té doby, Alberta Einsteina.

V dopise odeslaném 2. srpna 1939 Einstein a Szilárd upozorňovali, že rozštěpením jádra uranu se uvolňuje obrovské množství energie a že je možné, že „by mohly být zkonstruovány extrémně výkonné bomby nového typu. Jediná bomba tohoto typu, přepravovaná na lodi a odpálená v přístavu, by mohla velmi dobře zničit celý přístav i s částí okolního území“. Varovali také, že nacistické Německo už zabralo ložiska uranu a mohlo by se pustit do vývoje jaderné zbraně.

Autoři doporučovali, aby Spojené státy okamžitě podpořily výzkum jaderného štěpení, zajistily si přístup k uranu a vytvořily vědecké týmy, které by na vývoji pracovaly. Roosevelt reagoval založením

poradního výboru pro uran, a tím vlastně spustil první kroky k Projektu Manhattan. Zajímavé je, že Einstein se pak na samotném vývoji bomby nepodílel a později vyjádřil lítost, že jeho jméno pomohlo otevřít cestu k jadernému zbrojení. Sám říkal, že kdyby věděl, že Německo bombu nevyvine, nikdy by dopis nepodepsal.

Spojené státy zpočátku váhaly. Až útok na Pearl Harbor v prosinci 1941 přesvědčil vládu, že je třeba jednat. V roce 1942 vznikl Projekt Manhattan, přísně utajený program, do něhož se zapojily i Velká Británie a Kanada.

Město uprostřed pouště

Na projektu nejprve pracovaly různé týmy na amerických univerzitách. Brzy ale bylo jasné, že je potřeba vybudovat centralizovanou základnu. V poušti Nového Mexika vyrostlo nové město s názvem Los Alamos. Vojáci i vědci se sem nastěhovali s celými rodinami, aniž by jim směli prozradit, na čem pracují. Manželky vědců věděly jen to, že jejich muži tráví dny a noci v laboratořích. Veškerý kontakt s okolním světem byl přerušen. V areálu hlídaném vojáky nefungovaly telefony a zpočátku existovala jen jediná poštovní schránka. Při příchodu museli všichni projít bezpečnostní prověrkou včetně výslechu na detektoru lži.

Život v poušti připomínal letní tábor: časté výpadky vody a elektřiny, práce 10 až 12 hodin denně, šest dní v týdnu. Aby se zabránilo špionáži, byli obyvatelé odříznuti od světa. Nuda a izolace však vedly k překvapivému fenoménu: Prudce rostla porodnost. Vedení projektu proto dokonce začalo rozdávat kondomy.

Do Los Alamos přijeli nejlepší matematici, fyzici a inženýři té doby: Enrico Fermi, Hans Bethe, Richard Feynman, Niels Bohr a mnozí další. Vedoucím vědecké části se stal J. Robert Oppenheimer. Vědci soupeřili ve dvou paralelních liniích: jeden tým vyvíjel bombu na bázi uranu, druhý na bázi plutonia. Přirozená rivalita měla urychlit postup. První velký průlom přišel 2. prosince 1942, kdy Fermiho tým v Chicagu dosáhl první řízené jaderné řetězové reakce.

Hirošima, Nagasaki - a začátek atomového věku

Po třech letech horečné práce nastal 16. červenec 1945. Den prvního jaderného testu s krycím názvem Trinity (Svatá Trojice). V odlehlé části Nového Mexika, v lokalitě přezdívané indiány „Cesta mrtvého muže“, byla odpálena bomba z plutonia. V 5:29 ráno se poušť rozzářila zábleskem, který byl vidět až 200 kilometrů daleko. Vzduchem vyšlehly zelené plameny, pak se obloha rozzářila oranžovou ohnivou koulí a zvedl se první atomový hřib v dějinách.

Tlaková vlna rozbíjela okna až do vzdálenosti 160 kilometrů. Robert Oppenheimer v tu chvíli údajně pronesl verše z indické Bhagavadgíty: „Stávám se smrtí, ničitelem světů.“

Stejnou technologií jako bomba Trinity byla vyrobená i puma s názvem Fat Man, která byla svržena dne 9. srpna 1945 na japonské Nagasaki. Hlavní součástí těchto bomb bylo plutonium, zatímco bomba Little Boy svržená 6. srpna 1945 na Hirošimu obsahovala především uran 235. V prvních dvou až čtyřech měsících po shoení bomb zemřelo v Hirošimě 90 000 – 166 000 lidí a v Nagasaki 60 000 – 80 000 lidí, z toho v každém městě téměř polovina zemřela v prvním dni. Zdravotnické oddělení Hirošimy odhaduje, že lidé, kteří zemřeli v první den, v 60 % zemřeli na ozáření nebo uhořeli v plamenech, ve 30 % zahynuli pod padajícími troskami a v 10 % z ostatních příčin. Šest dní po bombardování Nagasaki oznámilo Japonsko přijetí bezpodmínečné kapitulace požadované Spojenci. Válka skončila, ale svět se změnil. Část vědců, kteří se na projektu podíleli, po útoci trpěla depresi, jiní naopak věřili, že bomba zachránila miliony životů, jež by si vyžádala invaze do Japonska.

Odkaz projektu Manhattan

Projekt Manhattan stál v přepočtu desítky miliard dolarů a zaměstnával více než 130 000 lidí. Vytvořil jaderné zbraně, ale také nastartoval obrovský rozvoj fyziky, inženýrství a medicíny. Jeho největším odkazem však zůstává morální otázka: Co se stane, když lidská inteligence vynalezne nástroj schopný zničit celé lidstvo? Projekt Manhattan ukázal, že vědecký pokrok může být fascinující i děsivý zároveň. A že odpovědnost za jeho využití nenesou jen laboratoře a vlády, ale celé lidstvo.

Michal Lurie, Jan Teplý

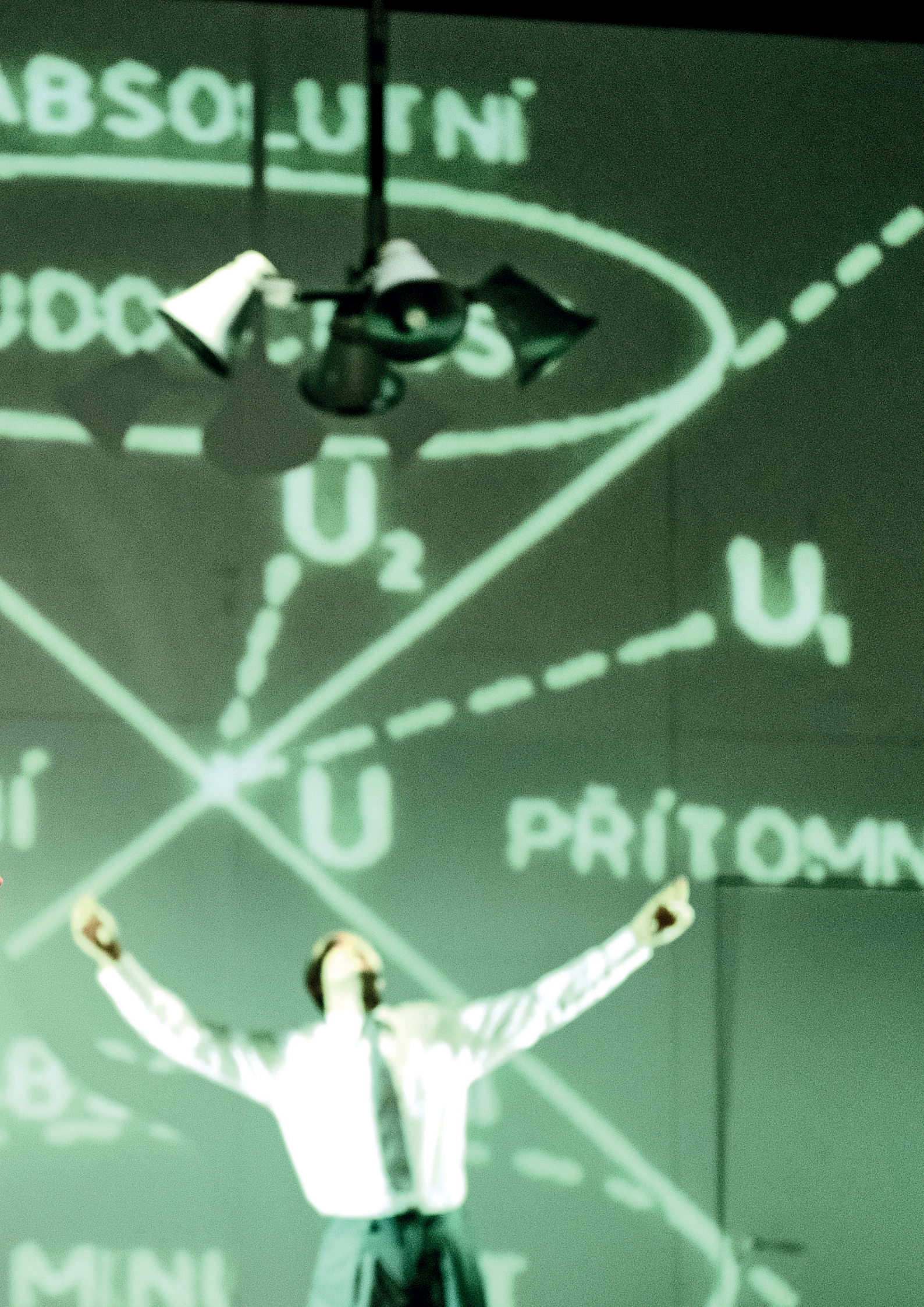

Lucie Michálková, Jan Teplý, Šimon Holíš

Martina Krátká, Kateřina Hrdinová, Jan Teplý, Lucie Michálková (2)

KLÍČOVÉ POSTAVY PROJEKTU MANHATTAN

Leó Szilárd:

Muž, který varoval před vlastní zbraní

Leó Szilárd (*1898, Budapešť – †1964, La Jolla, USA) byl fyzik, jenž zásadně ovlivnil 20. století. Už v roce 1933 formuloval myšlenku jaderné řetězové reakce a stal se jedním z prvních, kdo pochopili, že z ní může vzejít zbraň nepředstavitelné síly.

Narodil se v Budapešti jako nejstarší syn úspěšného židovského inženýra. Původně se rodina jmenovala Spitz, ale v roce 1900 si jméno změnila na Szilárd. Fyzikou se Leó začal zabývat už ve třinácti letech. Své studium započal na Technické škole v Budapešti, ale kvůli politickému napětí a nevhodným studijním podmínkám odešel do Berlína, kde se spřátelil s Albertem Einsteinem. Mezi lety 1925 až 1933 získal několik patentů, z nichž osm společně s Albertem Einsteinem. V roce 1929 si nechal patentovat urychlovač částic a roku 1931 podal spolu s Einsteinem patent na nový typ chladničky. I když v běžném životě se princip vynálezu neujal, stále se užívá na chlazení jaderných reaktorů.

Po nástupu Hitlera k moci odešel do Anglie a později do USA. Patřil k tzv. „mart'anům z Budapešti“, skupině mimořádně talentovaných vědců, kteří emigrovali před nacismem a zásadně přispěli k americké vědě.

Právě Szilárd spolu s kolegy Eugenem Wignerem a Edwardem Tellerem přesvědčil Einsteina, aby podepsal varovný dopis prezidentu Rooseveltovi (1939). Szilárd se pak podílel na stavbě prvního jaderného reaktoru v Chicagu a na výzkumu, který umožnil vznik atomové bomby.

Na rozdíl od mnoha jiných vědců však měl silné pochybnosti o jejím použití. Spolupodepsal Franckovu zprávu, která navrhovala demonstrovat bombu mimo civilní cíle, a organizoval petici proti jejímu svržení na Japonsko. Jeho apel se ale k prezidentu Trumanovi nikdy nedostal.

Po válce se obrátil k biologii a stal se spoluzakladatelem Salkova institutu. Zároveň zůstal hlasitým obhájcem mezinárodní kontroly

jaderných zbraní a spolupráce mezi Východem a Západem. Patřil k iniciátorům tzv. Pugwashských konferencí a dokonce navrhl zřízení „horké linky“ mezi Washingtonem a Moskvou.

Szilárd byl vizionář, který dokázal předvídat nejen vědecký pokrok, ale i jeho nebezpečí. Zůstal symbolem vědce, jenž stál u zrodu atomového věku, a přitom dělal vše pro to, aby lidstvo přežilo jeho důsledky.

Eugene Wigner:

Skromný génius

Eugene Paul Wigner (*1902, Budapešť – †1995, Princeton) patří k nejvýznamnějším, ale zároveň nejméně známým fyzikům 20. století. Byl to „skromný génius“, autor desítek rovnic a zákonů nesoucích jeho jméno, průkopník využití grupové teorie a symetrií v kvantové mechanice. Za své přínosy k teorii atomového jádra a elementárních částic získal v roce 1963 Nobelovu cenu za fyziku.

Wigner se narodil v Budapešti a vystudoval chemické inženýrství v Berlíně. Už v mládí se setkal s Albertem Einsteinem, Wernerem Heisenbergem či Erwinem Schrödingerem. Po nástupu nacistů musel kvůli svému židovskému původu z Německa odejít. V roce 1937 se stal americkým občanem a přivedl do USA i své rodiče.

Do dějin vstoupil v roce 1939, když spolu s Leó Szilárdem a Albertem Einsteinem podepsal varovný dopis prezidentu Rooseveltovi. Wigner pak vedl tým, jenž navrhoval reaktory schopné vyrábět plutonium pro jaderné zbraně.

Po válce působil na Princetonské univerzitě a věnoval se i filozofickým otázkám vědy. Proslavil se esejí o „nepochopitelné účinnosti matematiky v přírodních vědách“, v níž tvrdil, že tato účinnost je „dar, kterému nerozumíme a který si nezasloužíme“. Ačkoliv byl nesmírně produktivní a ovlivnil několik generací fyziků, zůstal celý život skromný a nenápadný.

Paul Erdős:

Matematický nomád

Paul Erdős (*1913, Budapešť – †1996, Varšava) patří mezi nejplodnější a nejvýraznější postavy světové matematiky 20. století. Během svého života publikoval přes 1500 vědeckých článků a spolupracoval s více než 500 různými matematiky, čímž položil základy způsobu práce, který dnes považujeme za samozřejmý: kolektivní výzkum. Místo soutěžení razil myšlenku otevřeného sdílení a spolupráce.

Erdős se narodil v Budapešti do židovské rodiny středoškolských profesorů matematiky. Už jako dítě projevoval geniální nadání a ve 21 letech získal doktorát. Kvůli rostoucímu antisemitismu a nástupu nacismu emigroval nejprve do Británie a poté do USA.

Místo kariéry na jedné univerzitě vedl kočovný život matematického nomáda. Bez stálého domova, bez majetku, s dvěma kufry a igelitkou. Cestoval mezi konferencemi, semináři a byty svých kolegů, kterým nečekaně klepal na dveře se slovy: „Má mysl je otevřená.“ Předložil problém, spolu ho řešili... a jakmile byl důkaz hotový, šel zase dál.

Byl velmi nepraktický, zcela závislý na péči druhých, nikdy se neoženil („muž, který se ožení, je ztracen“) a o běžný život neměl zájem. Vstával brzy, pracoval posedle, žil z kávy, amfetaminů a čisté fascinace matematikou. Jeho krédo znělo: „Na odpočinek budu mít dost času v hrobě.“ V září 1996 zkolaboval během matematické konference a krátce poté zemřel v nemocnici. Bylo mu 83 let.

Díky své otevřenosti a neúnavné činnosti se stal legendou. Vznikla po něm i slavná „hra na Erdősovo číslo“ – měřítko toho, jak blízko byl který matematik ke spolupráci s ním. Erdős má číslo 0. Jeho přímí spoluautoři mají číslo 1. Spoluautoři těchto spoluautorů číslo 2 – a tak dál. Zajímavostí je, že mezi přímé spolupracovníky patří i několik českých matematiků, například Vojtěch Rödl či Jaroslav Nešetřil.

O tom, že měl opravdu mnoho spolupracovníků, svědčí počet článků, které z této kooperace vzešly. V žertu se říkalo, že kdyby podnikl dostatečně dlouhou cestu vlakem, napsal by článek společně i se strojevodcem.

Edward Teller:

Otec vodíkové bomby

Edward Teller (*1908, Budapešť – †2003, Stanford) byl maďarsko-americký teoretický fyzik, jehož jméno je nerozlučně spojeno s vývojem nejničivějších zbraní 20. století.

Narodil se v židovské rodině v Budapešti a studoval nejprve chemii v Karlsruhe, poté fyziku v Mnichově a v Lipsku. Brzy se zařadil mezi „mart’any z Budapešti“ a od roku 1935 působil v USA jako profesor na George Washington University.

Teller se brzy zapojil do příprav Projektu Manhattan. Spolu s Leó Szilárdem a Eugenem Wignerem přesvědčoval Alberta Einsteina, aby podepsal varovný dopis prezidentu Rooseveltovi. V Los Alamos vedl od roku 1943 teoretickou skupinu, ale byl posedlý myšlenkou vyrobit vodíkovou bombu.

V dubnu 1946 se Teller zúčastnil konference v Los Alamos, kde probíhala diskuse o vlastnostech termonukleárních paliv jako je izotop vodíku deuterium a kde se dále probírala možnost postavení vodíkové bomby. Teller zastával názor, že vodíkovou bombu vyrobit lze a že práce na tomto projektu je třeba podporovat. Výsledkem bylo skutečně sestavení první vodíkové bomby, která spíše připomínala nějaký stroj než bombu jako takovou. Vážila 73,8 tuny, byla 6,19 metrů vysoká a měla 2,03 metrů v průměru. Na její výrobě a přípravách k jejímu odpálení se účastnilo celkem 9350 vojáků a 2300 civilních pracovníků.

Po válce se stal hlavním zastáncem rychlého vývoje termonukleární zbraně. Poté, co Sovětský svaz roku 1949 odpálil svou první atomovou bombu, přesvědčil prezidenta Trumana, aby schválil program vodíkové bomby. V roce 1951 společně se Stanisławem Ulamem vypracoval konstrukční princip, známý jako Teller–Ulamův návrh, který dodnes tvoří základ všech termonukleárních zbraní. O rok později následoval první test na atolu Eniwetok s ničivou silou 10 megatun. Byla 2500krát silnější než atomové bomby, které pádem na Hirošimu a Nagasaki v roce 1945 ukončily druhou světovou válku.

Teller podporoval masivní zbrojení, radil i izraelské vládě a prosazoval civilní využití jaderných explozí (například při budování přístavů). V roce 1954 sehrál klíčovou roli ve veřejném procesu s Robertem Oppenheimerem. Jeho svědectví, ač formálně opatrné, bylo vnímáno jako zrada a udělalo z něj vyvrhele mezi kolegy.

Edward Teller byl fascinující a rozporuplná postava: brilantní fyzik, ale také politicky vlivný muž, který pro mnohé zosobňoval nebezpečí, že věda může být zneužita k neomezenému ničení. Zatímco jeho rovnice a fyzikální objevy přežívají jako pevná součást vědy, jeho politické postoje dodnes vyvolávají vášně.

J. Robert Oppenheimer: Otec atomové bomby

J. Robert Oppenheimer (*22. dubna 1904, New York – †18. února 1967, Princeton) byl americký teoretický fyzik, který vedl vědeckou část Projektu Manhattan. Jeho jméno se stalo symbolem zrodu atomového věku.

Narodil se do zámožné rodiny německo-židovského obchodníka Julia Oppenheimera a malířky Elle Friedmanové. Rodina kladla důraz na humanismus, sociální odpovědnost a vzdělání. Už jako chlapec projevoval výjimečné schopnosti – ve dvanácti letech přednášel pro Mineralogický klub v New Yorku. Na Harvardu vystudoval chemii za pouhé tři roky, ale jeho skutečnou vášní se brzy stala fyzika. Zjistil však, že jeho skutečná síla je v teorii, a proto odešel do Göttingenu za Maxem Bornem, kde v roce 1927 obhájil doktorát. Byl u zrodu kvantové mechaniky a potkal vědce jako Bohra, Diraca nebo Heisenberga.

Po návratu do USA vyučoval na Kalifornské univerzitě, byl neobyčejně charismatickým učitelem, který kolem sebe soustředil talentované studenty a stal se neformálním vůdcem mladé generace amerických fyziků. Současně se začal zajímat o politiku. Sympatizoval s republikány během španělské občanské války a podporoval levicové intelektuály v Kalifornii, což se mu později vymstilo.

Po objevech štěpení uranu v roce 1938 začal Oppenheimer se svými studenty zkoumat fyziku rychlých neutronů a vypočítával kritickou hmotnost potřebnou pro jadernou explozi. Jeho práce upoutala pozornost vojenských kruhů. V létě 1942 už vedl teoretickou skupinu, která připravovala podklady pro konstrukci bomby.

Generál Leslie Groves, jenž dostal na starost vojenské řízení projektu, si Oppenheimera vybral navzdory jeho nulovým zkušenostem s vedením a bezpečnostním škraloupům. V říjnu 1942 jej jmenoval ředitelem nově budované laboratoře v Los Alamos, jež se stala centrem vývoje jaderných zbraní.

Na izolované náhorní plošině v Novém Mexiku se pod Oppenheimerovým vedením sešli nejlepší vědci světa – Enrico Fermi, Hans Bethe, Richard Feynman a mnozí další. Oppenheimer dokázal skloubit vědecký přehled s organizační schopností, řídil stovky fyziků, chemiků a inženýrů a rozhodoval o směřování výzkumu. Pod jeho vedením vznikly dva typy bomb – uranová „Little Boy“ a plutoniová „Fat Man“.

Za necelé dva měsíce dopadly bomby na Hirošimu a Nagasaki, což vedlo k bezpodmínečné kapitulaci Japonska a ukončení války.

Oppenheimer se po návratu setkal s prezidentem Trumanem, kterému řekl: „Mám pocit, že na mých rukou je krev.“ Truman jej později označil za „ufňukaného profesora“.

Po válce se Oppenheimer stal předsedou poradního výboru Atomic Energy Commission. Prosazoval mezinárodní dohled nad atomovými zbraněmi a stavěl se proti vývoji vodíkové bomby. Tím si vytvořil silné nepřátele. V roce 1954 byl v atmosféře studené války a mccarthismu podroben bezpečnostnímu řízení. V procesu, kde proti němu svědčil i Edward Teller, mu byla odebrána bezpečnostní prověrka. Nebyl obviněn ze zrady, ale přišel o vliv a stal se obětí politické kampaně.

Přesto nadále působil jako ředitel Institute for Advanced Study v Princetonu, kde kolem sebe shromáždil špičkové vědce. Pokračoval v přednášení a psal eseje o vztahu vědy a společnosti. V roce 1963 obdržel Fermiho cenu, částečně jako gesto rehabilitace. Zemřel v roce 1967 na rakovinu hrtanu.

Jedním z nejintimnějších a zároveň nejtragičtějších vztahů Oppenheimerova života byla jeho láska k Jean Tatlockové, psychiatrice, reportérce a aktivní člence Komunistické strany. Poznali se roku 1936 v Berkeley, ona tehdy studovala na Stanfordu, on byl profesorem fyziky. Tatlocková Oppenheimera přivedla do levicového intelektuálního prostředí, seznámila ho s literaturou i s lidmi ze strany. Její vliv na jeho politické sympatie byl značný. Jejich vztah byl vášnivý, ale komplikovaný. Oppenheimer ji dvakrát požádal o ruku, ona vždy odmítla. Přesto spolu zůstali v kontaktu i poté, co se Oppenheimer v roce 1940 oženil s botaničkou Kitty Pueningovou, s níž měl dvě děti.

Oppenheimer zosobňuje dilema moderní vědy: Jak využít nové objevy? Jako zdroj poznání, nebo jako nástroj destrukce? Jeho osobní příběh osciluje mezi géníem, který dokázal nemožné, a mužem zlomeným vědomím následků. Připomíná, že věda není nikdy neutrální. Vždy stojí v kontextu politické moci, lidských slabostí a morálních rozhodnutí.

Kateřina Hrdinová, Martina Krátká, Lucie Michálková, Martin Němec

Tomáš Vardan, Jaroslav Blažek, Michal Lurie, Šimon Holíš

Martina Krátká, Jaroslav Blažek, Šimon Holíš

Alexander Sachs:

Ekonom, který přinesl Rooseveltovi dopis

Alexander Sachs (*1893, Rossien, Rusko – †1973, New York) byl ekonom, finanční analytik a neoficiální poradce prezidenta Franklina D. Roosevelta. Do dějin vstoupil tím, že Rooseveltovi poprvé předložil varování o možnosti atomové bomby, a tím odstartoval cestu k Projektu Manhattan.

Narodil se v carském Rusku do židovské rodiny. Jeho rané dětství formovala nejistota a rostoucí antisemitismus v oblasti dnešního Běloruska. Rodiče se rozhodli hledat lepší život v Americe a roku 1904 odpluli s jedenáctiletým synem do New Yorku. Sachs vyrůstal na Manhattanu, kde navštěvoval střední školu a později studoval ekonomii na Columbii a Harvardu. Působil jako hlavní ekonom Národní správy pro obnovu (NRA) i jako viceprezident investiční společnosti Lehman Corporation. Byl známý jako bystrý prognostik: Předpověděl krizi roku 1929, kolaps bank v roce 1933 i vzestup Hitlera.

Klíčovou roli ale sehrál 11. října 1939, kdy jako Rooseveltův přítel a neoficiální poradce dorazil do Bílého domu. V kufříku nesl Einstein-Szilárdův list, jenž varoval před možností „mimořádně silných bomb“ na bázi uranu. Roosevelt zpočátku váhal, ale poté nařídil založení Uranového výboru. Ten byl předchůdcem výzkumu, který se pod vedením Vannevara Bushe rozrostl v sekci S-1 a nakonec v samotný Projekt Manhattan. Sachs tak stál u prvního rozhodnutí, jež vedlo k americké atomové bombě.

Sachs sám se do vědeckého vývoje nezapojil, ale jeho hlas byl klíčový. Dokázal Rooseveltovi zprostředkovat obavy exilových vědců a přeložit jejich vědecký jazyk do jazyka politického. Po zásadním setkání s Rooseveltem v říjnu 1939 zůstal Alexander Sachs nadále v roli neformálního poradce Bílého domu. Účastnil se zasedání Uranového výboru a pak sledoval, jak se původní výzkumný projekt pod Vannevarem Bushem proměnil v obrovský Projekt Manhattan. V dalších letech Sachs pracoval jako ekonom a investiční poradce. Během války i po ní se pohyboval v prostředí Wall Streetu, kde byl považován za člověka s mimořádným rozhledem a schopností předvídat krize i geopolitické změny.

Zemřel v roce 1973 v New Yorku ve věku 79 let. V nekrolozích se na něj vzpomíná především jako na ekonoma s mimořádným instinktem, ale pro historii zůstane navždy tím, kdo jako první přesvědčil amerického prezidenta k rozhodnutí, které odstartovalo atomový věk.

Vannevar Bush:

Od analogového počítače k atomové bombě

Vannevar Bush (*1890, Everett, Massachusetts – †1974, Belmont, Massachusetts) byl americký vědec, státní úředník, vizionář a profesor elektronického inženýrství. Nestál přímo u vědeckého vývoje atomové bomby, bez něj by ale Projekt Manhattan nevznikl v podobě, jakou známe.

Narodil se jako třetí dítě do rodiny evangelického pastora, vystudoval elektrotechniku v Massachusettském technologickém institutu (MIT) a na Harvardu, kde v roce 1916 získal doktorát. Už za první světové války vyvíjel metody detekce nepřátelských ponorek. Ve 30. letech se stal uznávaným vědcem i podnikatelem a proslavil se i jako průkopník výpočetní techniky. V roce 1931 sestrojil v MIT první spolehlivý analogový počítač schopný řešit diferenciální rovnice až s 18 proměnnými. Obří stroj z motorů, hřídelí a převodů zabíral celou místnost a složité úlohy na něm vyžadovaly dny příprav.

Po vypuknutí druhé světové války přesvědčil prezidenta Roosevelta o nutnosti vytvořit centrální orgán pro vědecký výzkum. V roce 1940 stanul v čele National Defense Research Committee (NDRC), která koordinovala civilní vědce při práci na obraně státu. Bush prosadil, aby se výzkum jaderných zbraní stal prioritou a aby na něm spolupracovali i britští vědci. Zpočátku měl pochybnosti o jmenování generála Leslieho Grovese, ale brzy ocenil jeho energii a schopnost řešit problémy. Bush se účastnil i Trinity testu v červenci 1945. V eseji *As We May Think* (1945) představil koncept Memexu, zařízení fungujícího na principu hypertextu, vizi, která předznamenala počítače a internet.

Bush odmítal militarizaci vědy a varoval před závody ve zbrojení. Rozhořčilo ho odebrání bezpečnostní prověrky Oppenheimerovi. Prezident MIT Jerome Wiesner o něm řekl: „Žádný Američan neměl větší vliv na rozvoj vědy a techniky.“

Martina Krátká, Kateřina Hrdinová, Jan Teplý, Lucie Michálková

Kateřina Hrdinová, Lucie Michálková, Martina Krátká, Martin Němec,
Michal Lurie, Tomáš Vardan, Šimon Holíš, Jaroslav Blažek

Martina Krátká, Michal Lurie, Kateřina Hrdinová, Lucie Michálková

Kateřina Hrdinová, Jan Teplý

Kateřina Hrdinová, Lucie Michálková, Jan Teplý, Martina Krátká

Jan Teplý, Michal Lurie

Jaroslav Blažek, Tomáš Vardan, Martina Krátká, Jan Teplý,
Michal Lurie, Šimon Holíš, Teodor Dlugoš

Kateřina Hrdinová, Lucie Michálková, Teodor Dlugoš, Martina Krátká

Michal Lurie, Teodor Dlugoš

Zřizovatel

DIVADLO POD PALMOVKOU

Ředitel: Michal Lang

Divadlo pod Palmovkou
Zenklova 34
Praha 8
180 36

Děkujeme paní Mgr. Kláře Baksové, panu P. Mgr. et Mgr. Marku Orko Váchovi, Ph.D.,
panu Leonu Matrasovi (TAURUS FILM s.r.o.) a panu Ing. Martinu Přechkovi, Ph.D.
za odbornou pomoc a cenné rady při vzniku této inscenace.

Program k 448. premiéře Divadla pod Palmovkou
a 1. inscenaci 78. divadelní sezony 2025/2026 připravili:
Redakce: Lenka Veverková
Texty: Lenka Veverková
Editace, korektury: Zdeněk Přidal
Grafická úprava a sazba: Martin Ponec
Fotografie na obálce: David Turecký
Fotografie: Martin Špelda, Khalil Baalbaki, Chiara Stampacchia
Neprodejné

WWW.PODPALMOVKOU.CZ